

ІНФРАСТРУКТУРА РИНКУ: ЕЛЕМЕНТИ ТА ЗНАЧЕННЯ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Постановка проблеми. У працях українських вчених останніх років з'явилися цікаві здобутки щодо суті інфраструктури, розвитку її специфічних особливостей в умовах становлення ринкової економіки в нашій державі.

Вказані трактування «інфраструктури» та «ринкової інфраструктури» не можуть бути використані без попередніх серйозних обумовлень. По-перше, в сучасних умовах значення невиробничих галузей вже не можна зводити до виконання ними деяких допоміжних функцій, як наприклад, «обслуговування». У розвинених країнах «третинний сектор» (сфера послуг у всій її багатоманітності) перетворюється у провідну сферу зайнятості.

По-друге, необхідно відійти від галузевого підходу, що зводиться до виділення «головних» і «другорядних» галузей. Ринкова інфраструктура може бути правильно зрозуміла і класифікована тільки на основі макроекономічного підходу, згідно з яким інфраструктура в ринковій економічній системі не обслуговує, а забезпечує нормальне функціонування всієї економіки.

По-третє, характеризуючи ринкову інфраструктуру, слід виходити з того, що на розвиток економіки впливають не тільки об'єктивні, але й суб'єктивні фактори, причому роль останніх у сучасних умовах зростає. Тому до складу інфраструктури слід включати не тільки матеріальні елементи [5].

Аналіз публікацій. Вивченню різних аспектів розвитку ринкової інфраструктури у сучасних умовах як багатофункціональної і багатоаспектної системи, що забезпечує розвиток економіки, приділяється досить значна увага. Проблема формування та розвитку інфраструктури ринку та її основним елементам присвячені праці таких провідних вітчизняних і зарубіжних вчених, як Л.А. Ібрагімова, І.Н. Ковельської, Л.М. Кузьменко, С.С. Носової, П. Розенштейн-Родана, В.П. Федько, О.О. Шубіна та інших.

Невирішені раніше частини проблеми. Враховуючи існуючі дослідження стосовно інфраструктури, необхідно відмітити те, що в наукових працях як зарубіжних так і вітчизняних вчених не

досить повно висвітлюються питання визначення основних видів інфраструктури та поелементного складу інфраструктури ринку.

Мета даної статті полягає в узагальненні теоретичних положень щодо дослідження економічної сутності поняття «інфраструктура ринку», узагальнення її ролі та місця в ринковій економіці та надання свого бачення трактування поняття «інфраструктура ринку».

Виклад основного матеріалу. У вирішенні питання про склад ринкової інфраструктури переважна частина дослідників сходиться на думці, що остання, як сфера народного господарства, забезпечує процес функціонування суспільного виробництва і якісне формування працівника, а також життєдіяльність населення шляхом надання різного роду послуг, призначення яких полягає в обслуговуванні виробництва і населення. Ознакою послуг інфраструктури є їх утилітарність, тобто здатність і властивість служити засобом або умовою для здійснення іншої діяльності, яка виступає по відношенню до послуг інфраструктури як мета і сприяє досягненню останньої. З цього положення витікають два важливі висновки:

- інфраструктура не може існувати сама по собі без свого об'єкту обслуговування, в якості якого повинна обов'язково виступати будь-яка інша діяльність (виробнича, соціальна або інституційна);

- між інфраструктурою і об'єктом її обслуговування завжди повинен існувати причинно-наслідковий зв'язок, який дозволяв би визначати характер і вимірювати вплив на об'єкт, що обслуговується [4].

Крім того, ринкова інфраструктура виконує наступні цілі:

- зниження ступеня ризику завдяки різним видам страхування, аудиторській діяльності, консалтинговим, сертифікаційним послугам;

- прискорення оборотності оборотних коштів за рахунок брокерських і дилерських послуг, якісного і швидкого знаходження працівників і підрядчиків, застосування вдосконалених спеціальних засобів зв'язку. Одним із важливих чинників, що здійснює

вирішальний вплив на швидкість обороту коштів, є швидка і безперервна робота банківської системи;

- розвиток підприємств за рахунок емісії і розміщення цінних паперів, придбання цінних паперів, вдосконалення професійної підготовки і перепідготовки працівників, використання нових форм господарювання і управління;

- швидке доведення товарів і послуг до споживачів шляхом проведення маркетингових досліджень, застосування реклами і інших засобів просування продукції, використання прикладних дослідницьких робіт по вивченню попиту споживачів, місткості конкретних ринків [1].

Світова практика знає приклади активного втручання держави у функціонування галузей інфраструктури через їх низьку прибутковість і високу частку основного капіталу в структурі доходів (післявоєнна націоналізація в Західній Європі). Окрім цього, слабка привабливість окремих елементів інфраструктури обумовлена іммобільністю основного капіталу, нездатного швидко переміщатися в інші галузі у зв'язку з його територіальною розкиданістю і значною вартісною величиною. Нерозвиненість ринкової інфраструктури може викликати коливання ділової активності і різке, обвальне падіння цін акцій на фондовому ринку, що спостерігалось і в нашій країні.

Все вищесказане дозволяє зробити висновок про те, що розвиток інфраструктури на будь-якому рівні економіки вимагає державного регулювання для створення загальних умов функціонування капіталу і повинен бути направлений на забезпечення результативного функціонування всіх елементів господарського комплексу.

Для забезпечення вказаних вимог необхідно визначити поелементний склад інфраструктури.

Визначення поелементного складу інфраструктури теж завжди було предметом активних дискусій у вітчизняній і світовій економічній літературі.

У класичному розгляді складу інфраструктури вітчизняними і зарубіжними вченими можна виділити два підходи: розширювальний і обмежувальний. Відповідно до першого ряд дослідників (Т.Семенкова, Д.Сіладі, А.Картер, А.Чернок та ін.) відносять до інфраструктури практично всі галузі невиробничої сфери національної економіки, пояснюючи це «нездійсненністю розмежування інфраструктури» і необхідністю розгляду її місця в економіці як єдиного і взаємообумовленого цілого.

Другий підхід обмежує склад галузевих елементів, що входять в інфраструктурний комплекс, довкола галузей, що забезпечують прискорення процесу руху продукції і інформації, і включає зв'язок, транспорт, торгівлю у всіх її формах, дорожню мережу та ін.

Розглянуті погляди вітчизняних провідних фахівців, а також точки зору найвідоміших зарубіжних економістів свідчать про достатньо серйозні розбіжності в питаннях про суть, склад, галузеву приналежність окремих елементів інфраструктури.

Можливо, чисто з практичної сторони, питання поелементного складу інфраструктури і не є сьогодні актуальним, але з позицій методології дослідження інфраструктури – це одна з найважливіших проблем.

Залежно від рівня аналізу, інфраструктуру можна розглядати на трьох рівнях: мікро-, медіум- і макрорівнях (рис. 1).

На мікрорівні інфраструктура є сукупністю інженерно-технічних споруд, необхідних для функціонування будь-якої фірми або галузі, незалежно від індивідуального технологічного процесу: будь це шоколадна фабрика чи автомобільний завод.

На медіумрівні («мезорівень») інфраструктура є сукупністю об'єктів або споруд, обслуговуючих певну територію: республіку, край, область, місто, селище, село. Це місцеві системи забезпечення

Рисунок 1 – Види інфраструктури

електроенергією, водою, теплом, зв'язком, професійною і народною освітою, охороною здоров'я і т.д.

На макрорівні інфраструктура є сукупністю загальних економічних і соціальних умов, що забезпечують ефективний розвиток національної економіки і ринку в цілому.

У економічній літературі досить часто можна зустріти поняття «інфраструктура ринкової економіки», «ринкова інфраструктура» і «інфраструктура ринку». Незважаючи на те, що більшість вчених ототожнюють ці поняття, а лише автори Л.Мельник [3] та С.Носова [2] розглядають ці категорії окремо, ми вважаємо, що між ними існують концептуальні

відмінності, що визначаються характером і обсягом обслуговування економічних відносин. Поняття ринкової інфраструктури характерне тільки для вітчизняної економіки. Це обумовлено не відсутністю ринкової інфраструктури в зарубіжних країнах, а тим, що історично процеси формування інфраструктури там відбувалися поступово. Ринкова інфраструктура виступає як умова і передумова формування розвиненого ринку. Складаючись у міру розвитку ринкових відносин, в рамках відповідного господарського механізму, ринкова інфраструктура складала з ним єдине ціле, була його повноцінною і найважливішою складовою, виконувала необхідні

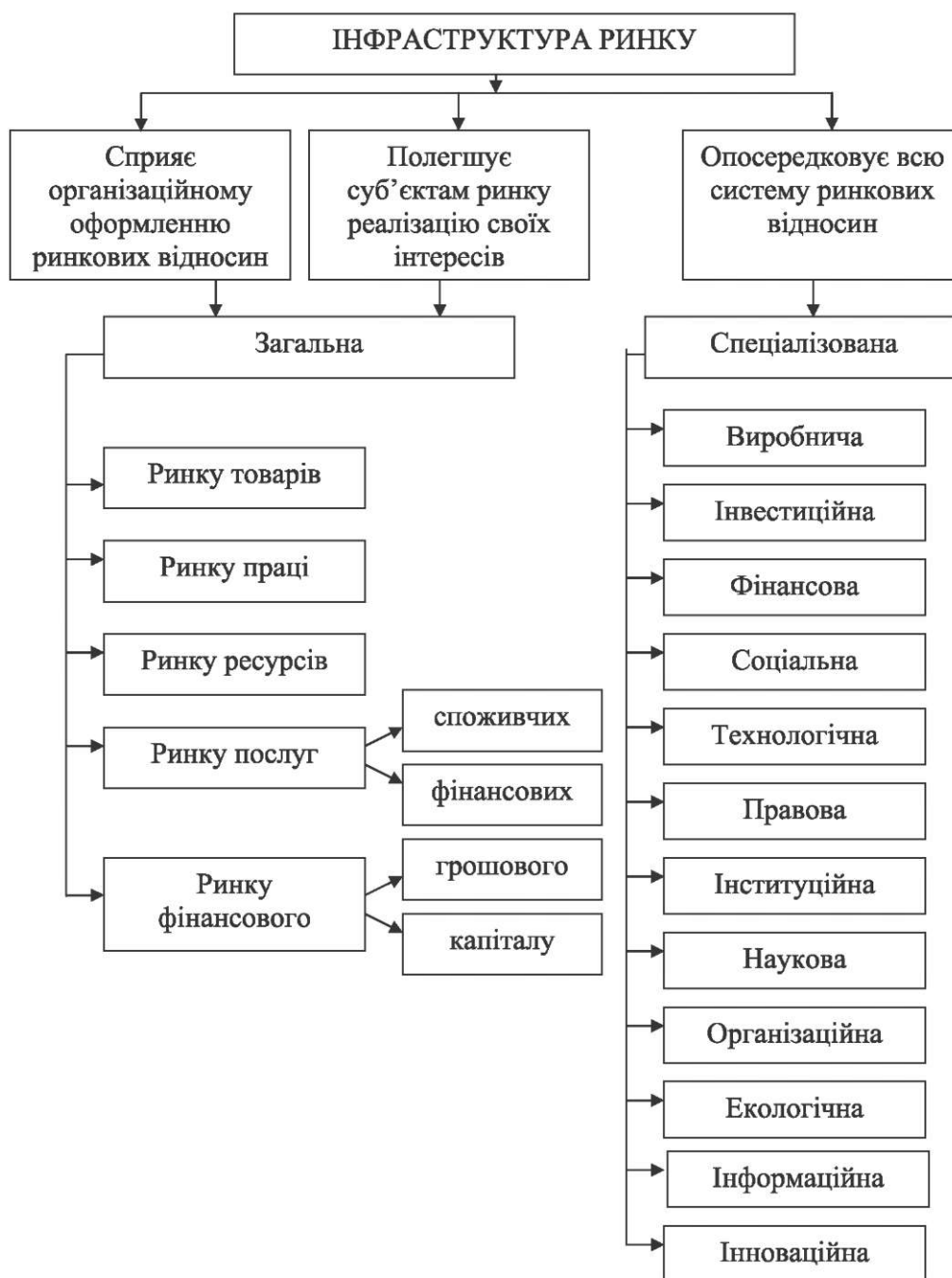

Рисунок 2 – Класифікація інфраструктурних елементів відповідно до завдань

для її становлення і розвитку функції за допомогою різних організаційних форм і структур.

Тому в зарубіжній економіці під ринком розуміється вся ринкова економічна система в цілому, а під «ринковою інфраструктурою» розуміється інфраструктура властива ринковій економіці як такій. Виділення категорії «ринкова інфраструктура» підкреслює саме її ринковий характер. Це обумовлено тим, що можливе існування і неринкової інфраструктури, яка обслуговує взаємостосунки в економіці, діючій на основі планово-адміністративних принципів.

У роботах вітчизняних учених поняття «інфраструктура ринкової економіки» і «ринкова інфраструктура» використовуються як тотожні, що співпадають за своїм змістом – обслуговування функціонування економіки ринкового типу.

Певні відмінності спостерігаються між поняттями «ринкова інфраструктура» і «інфраструктура ринку». Основна різниця полягає у тому, що «ринкова інфраструктура» включає всі зв'язки між елементами економічної системи, заснованої на ринкових принципах, а «інфраструктура ринку» означає зв'язки ринку, узяті як особлива окрема економічна система.

Оскільки в нашому дослідженні мова йдеться про інфраструктуру ринку, то відповідно необхідно виділити основні її завдання та види (рис. 2). Отже, інфраструктура на макрорівні підрозділяється на загальну та спеціалізовану.

Сучасне розуміння інфраструктури ринку включає найважливіші блоки, що визначають ефективність функціонування економіки, зокрема виробничу, соціальну, інституційну, екологічну, фінансову та ін.

Також, необхідно відзначити, що залежно від ступеня забезпеченості економіки інфраструктурою виділяють наступні її типи:

• випереджаючий, коли інфраструктурний потенціал більше, ніж виробничі і індивідуальні потреби;

• одночасний, або синхронний, коли ступінь розвитку інфраструктури відповідає потребам економіки;

• що запізнюється, коли ступінь насиченості інфраструктурними об'єктами відстає від потреб економіки [2].

Висновки. Отже, на основі проведеного нами дослідження стосовно категорії «інфраструктура ринку», визначення її ролі та місця в ринковій економіці, можна зробити висновок про те, що зміст інфраструктури визначається внутрішньою економічною єдністю всіх її елементів і певним функціональним призначенням у системі суспільного виробництва. Тому, під інфраструктурою ринку маємо на увазі сукупність елементів (інститутів, установ, організацій, технологій, норм, систем), що забезпечують, регулюють та створюють умови для нормального, безперебійного, багаторівневого функціонування ринку та взаємодії його суб'єктів на основі купівлі-продажу товарів.

Література:

1. Кузнецов Э.А. Экономика [Текст]: Учебное пособие / Э.А. Кузнецов. – Х.: Одиссей, 2003. – 408 с.
2. Носова С.С. Экономическая теория: краткий курс [Текст] : Учебное пособие для студентов учебных заведений / С. С. Носова. – М.: Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 2001. – 288 с.
3. Основы экономической теории [Текст]: Навчальний посібник / Л.Ю. Мельник, М.Х. Корецький, В.М. Огаренко та інш.; під заг. ред. Л.Ю. Мельника. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 528 с.
4. Соколова Ю.А. Формирование механизма факторингового обслуживания предприятий коммерческими банками Российской Федерации: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. экон. наук: спец. 08.00.10 – финансы, денежное обращение и кредит / Соколова Юлия Александровна; – СПб.: 2001. – 23 с.
5. Ходаківська В.П. Ринок фінансових послуг [Текст] : навчальний посібник / В.П. Ходаківська, О.Д. Данілов. – Ірпінь: Академія ДПС України, 2001. – 501 с.